

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Прямі податки як складова формування доходів бюджету»

Студентки 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні та муніципальні
фінанси»

Луценко Анастасії
Анатоліївни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Шевченко Світлана
Олексіївна

Керівник освітньо-професійної програми
д.е.н., професор

Макогон Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ	6
1.1. Прямі податки, їхні сутність та роль у формуванні доходів бюджету	6
1.2. Механізм справляння прямих податків у зарубіжних країнах світу	12
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	18
2.1. Місце прямих податків у наповненні доходів бюджету	18
2.2. Фіскальна ефективність та проблеми функціонування механізму стягнення прямих податків в Україні	21
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	28
3.1 Проблеми прямого оподаткування в Україні.....	28
3.2 Напрямки реформування прямого оподаткування	32
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Кожна конкретна податкова система є відображенням податкової політики, яка проводиться державою. Податкова система – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку. Сутність, структура і роль системи оподаткування визначаються податковою політикою, що є виключним правом держави, яка проводить її в країні самостійно, виходячи із завдань соціально-економічного розвитку. Через податки, пільги і фінансові санкції, а також відповідальність, які виступають невід'ємною частиною системи оподаткування, держава ставить єдині вимоги до ефективного ведення господарства в країні.

Макроекономічні процеси, що відбуваються та спричиняють вплив на розвиток економіки України в умовах формування ринкових відносин, характеризуються низьким рівнем інвестиційно-інноваційної активності, використанням переважно механізмів ціноутворення з метою максимізації прибутку суб'єктів господарювання. Одним з інструментів, що може забезпечити стійкий розвиток як економіки країни в цілому, її територій, так і кожного окремого підприємства, є система оподаткування. Причому, аналіз статистичної інформації дозволяє нам стверджувати, що у структурі податкових надходжень до державного бюджету України частка прямих податків хоча і не перевищує частку непрямих, проте має не менш вагомий вплив на формування дохідної частини бюджету.

Актуальність теми. Особливості прямих податків порівняно з непрямими полягає у їх безпосередньому відношенні до об'єкта оподаткування та особи платника. З точки зору регулювання соціально-економічних процесів цей факт має неабияке значення, оскільки його врахування дає змогу спрямовувати вплив держави на відповідні сфери діяльності, інституційні утворення та соціальні групи населення. Саме завдяки цьому регулюючий потенціал прямих податків вважається потужнішим, що

спричиняє підвищений інтерес до нього з боку держави та зумовлює необхідність дослідження специфіки, напрямків і умов практичного застосування.

Дослідження у галузі прямого оподаткування проводили низка зарубіжних та українських науковців. Найбільш вагомий внесок у розвиток наукових та прикладних аспектів формування ефективної системи оподаткування в Україні як з позицій макроекономічного регулювання, так і з позицій кожного окремого суб'єкта господарювання, здійснили такі відомі вітчизняні вчені-економісти, як К. Безверхий, Л. Духновська, Л. Коцан, О. Найденко, Л. Сідельникова, Н. Танклевська, І. Чугунов, К. Швабій, Ю. Швець, Л. Юрчишина. Теоретичні основи сучасних наукових підходів до побудови оптимальної системи прибуткового оподаткування закладені у роботах зарубіжних вчених-економістів: А. Сміта, Д. Рікардо, А. Пігу, Дж. Кейнса та інших.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування системи прямого оподаткування в Україні як важливої складової податкової системи, визначення його економічної сутності та ролі у формуванні доходів бюджету та шляхи його вдосконалення.

Досягнення даної мети зумовлюється виконанням таких завдань:

1. Дослідити пряме оподаткування як важливу складову податкової системи, його суть та класифікації.
2. Оцінити роль прямого оподаткування як джерела фінансування Зведеного бюджету України.
3. Визначити перспективи реформування справляння прямих податків.

Об'єкт дослідження - система прямого оподаткування в Україні.

Предметом дослідження виступають теоретико-практичні засади справляння прямих податків в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались загальноприйняті методи системного і комплексного дослідження; метод порівняльного аналізу, розрахунково-конструктивний метод, статистико-

економічні методи, метод порівняння, графічний метод, методи факторного аналізу, метод логічного узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі й нормативно-правові акти, що регламентують питання прямого оподаткування в Україні, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також офіційні статистичні дані.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних рекомендацій щодо підвищення ролі прямих податків у доходах бюджету, основа яких ґрунтується у розширенні бази оподаткування, ліквідації пільг прямих податків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Прямі податки, їхня сутність та роль у формуванні доходів бюджету

Податки, як особлива сфера виробничих відносин, - це своєрідна економічна категорія, що є важливою частиною більш глобальної, бюджетної системи. Податки виражають реально існуючі грошові відносини, які проявляються під час використання частини національного доходу на загальнодержавні потреби. Історично це найдавніша форма фінансових відносин між державою і членами суспільства.

Податки – це загальнообов’язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податків, відповідно до Податкового кодексу України. Сукупність загальнодержавних і місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом порядку, становить Податкову систему України [25].

За своїм економічним змістом, податки – це головний інструмент наповнення бюджету, а також розподілу та перерозподілу доходів і фінансових ресурсів. Вони дають можливість державі впливати на економічні відносини всередині суспільства.

За формою оподаткування податки поділяють на:

- прямі – податки, стягувані в результаті придбання і акумулювання матеріальних благ, які залежать від доходу або майна, і платниками яких безпосередньо є власники цих доходів або майна (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки);
- непрямі – податки, які визначаються розміром споживання і не залежать від доходу або майна платника, виступають у вигляді надбавки до ціни товару або послуги, і платником яких є кінцевий споживач даного товару або послуги (ПДВ, акцизний податок).

В загальному сенсі, прямі податки – це обов’язкові платежі, що не мають конкретного цільового призначення та стягуються державою безпосередньо з доходів чи майна платників податків і платники яких є власниками цих доходів чи майна. Вони встановлюються відносно платників податку та залежать від розміру об’єкта оподаткування.

Суб’єкти (платники) прямого оподаткування – фізичні або юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують або передають об’єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об’єктом оподаткування згідно з Податковим кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов’язок із сплати податків та зборів згідно з Податковим кодексом [25, ст. 15].

Об’єкт прямого оподаткування – майно, товари, прибуток або його частина, обороти з реалізації чи операції з постачання товарів, робіт, послуг, та інші об’єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов’язує виникнення у платника податкового обов’язку [25, ст. 22].

База оподаткування – конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об’єкта оподаткування [25, ст. 23].

Основними характеристиками прямих податків є:

- 1) прямі податки стягуються з кожного окремого суб’єкта господарювання та включаються в ціну продукції на етапі виробництва, а отже, впливають на процеси відтворення на підприємствах;
- 2) прямі податки впливають на інвестиційну активність, ділову активність, обсяги споживання та накопичення капіталу, а також на розвиток інфляційних процесів, оскільки зменшують доходи платників;
- 3) розмір прямих податків та їх відрахування до бюджету безпосередньо залежить від отриманих доходів платником податків [5].

Прямі податки поділяються на особисті і реальні. Різниця між ними полягає в пріоритетності платника та об’єкта оподаткування. При особистому оподаткуванні первинним виступає платник, а вторинним – об’єкт

оподаткування. При реальному оподаткуванні - навпаки, первинним є об'єкт оподаткування, а вторинним - платник.

Особисті – це податки, які встановлюються особисто для конкретного платника залежно від його доходів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток). Реальні податки встановлюються на підставі об'єкта оподаткування за формальними зовнішніми ознаками (плата за землю; податок на майно, відмінне від земельної ділянки) [27, ст. 39].

Основні переваги прямого оподаткування:

- прямі податки дають можливість встановити пряму залежність між доходами платника і його платежами до бюджету;
- в країнах з розвинутою ринковою економікою пряме оподаткування є важливим фінансовим важелем регулювання економічних процесів;
- податки сприяють розподілу податкового тягаря таким чином, що великі податкові витрати мають ті члени суспільства, у яких більш високі доходи [23].

Оподаткування доходів є не тільки вагомим джерелом формування бюджетних ресурсів держави, але і важливим фінансовим важелем соціально-економічних процесів, оскільки впливає на обсяг і структуру доходів платників, рівень їх заощаджень, активність інвестиційної діяльності, процеси нагромадження капіталу, визначаючи обсяги сукупного споживання та інші чинники стабільності та розвитку суспільства.

У сучасних умовах економічного розвитку, прямі податки є основним прибутковим джерелом поповнення бюджетів у країнах з розвинутою ринковою економікою. Об'єднання прямих податків у певну систему, дає змогу класифікувати їх для глибшого розуміння та дослідження цієї категорії.



Рис. 1.1 Структура класифікації прямих податків

Джерело: складено автором на основі [5]

Так, за економічним змістом об'єкта оподаткування податки поділяються на дві групи:

- податки на доходи та прибутки - обов'язкові збори, які стягуються з чистого доходу з фізичних і юридичних осіб в момент його отримання. Безпосередніми об'єктами оподаткування є заробітна плата та інші доходи громадян, прибуток чи валовий дохід підприємства;

- податки на майно - обов'язкові збори, які стягуються внаслідок наявності конкретного виду майна, що перебуває в приватній, колективній та державних формах власності (податок на нерухоме майно, податок з власників транспортних засобів). На відміну від податків на споживання, які сплачуються тільки один раз при купівлі, податки на майно стягуються постійно, доки майно перебуває у власності. Оцінка майна може провадитись різними методами (вартість у грошовому виразі, площа будинку, потужність двигуна автомобіля тощо).

За ознакою приналежності до особи:

- o особисті – податок, що встановлюється персонально для конкретного платника залежно від його доходів і ураховують платоспроможність платника. При цьому пріоритет надається платнику податку, а другорядним є об'єкт

оподаткування. До цієї групи входять податки з доходів фізичних осіб, податок на прибуток підприємств.

○ реальні - податки на майно, що передбачають оподаткування майна незалежно від доходів його власників, тобто первинним тут виступає об'єкт оподаткування, а вторинним платник податку. До них відносять: податок на нерухоме майно, податок з власників транспортних засобів [4, с. 39].

За ознакою органів державної влади, які їх встановлюють:

§ — загальнодержавні податки - обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі і є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території України. Ці податки можуть формувати дохідну частину як державного, так і місцевого бюджетів;

§ — місцеві податки та збори - обов'язкові платежі, які встановлюються місцевими органами влади і є обов'язковими до сплати за встановленими ставками тільки на певній території. Місцеві податки та збори надходять виключно до місцевих бюджетів.

В Україні, згідно із Податковим Кодексом, до переліку загальнодержавних прямих податків та зборів включено такі їх види [1, ст. 9]:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- екологічний податок;
- рентна плата

До місцевих прямих податків та зборів Податковим Кодексом України віднесено [25, ст. 10]:

- податок на майно;
- єдиний податок;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Окрім необхідності вивчення та осягнення всіх тонкощів та нюансів класифікації прямого оподаткування, важливим питанням у розумінні механізму податкової системи в цілому, є процес адміністрування податків.

Адміністрування податків – це форма комплексної системної організації процесів податкового регулювання, контролю й стягнення податків, заснована на поєднанні владно-імперативних методів податкових органів і стимулюванні самоініціативи платників податків [47, с. 156].

Адміністрування податків в Україні – це механізм, що має свої особливості, характеризується складністю та непрозорістю для платників податку.

Недосконале податкове законодавство, нестабільність податкової системи, недоліки бухгалтерського обліку та недостатня економічна та податкова грамотність значно ускладнюють не лише процес адміністрування податків, а й в цілому поширюють проблему тінізації доходів населення й підприємств.

Відповідно до Податкового кодексу України, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів – це сукупність рішень і процедур контролюючих органів та дій їхніх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових і митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків та платників єдиного внеску й об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію й контроль за їх сплатою, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [24].

Згідно зі статтю 41 Податкового кодексу України, контролюючими органами, що здійснюють адміністрування податків є:

- податкові органи (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи);

- митні органи (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, його територіальні органи) [25, стаття 41].

Податкова декларація – документ, що подається платником податків до контролюючих органів у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата грошового зобов'язання, у тому числі податкового зобов'язання або відображаються обсяги операцій, доходів (прибутків), щодо яких податковим законодавством передбачено звільнення платника податку від обов'язку нарахування і сплати податку і збору, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку [25, стаття 46].

Отже, системі прямого оподаткування відводиться визначальна позиція серед загальної сукупності різноманітних видів податків й інших платежів податкового характеру у податковій системі держави. Небезпідставно, що орієнтація на застосування прямих податків в якості ключової компоненти податкової системи є домінуючою тенденцією віддзеркалення сучасних фіскальних пріоритетів.

1.2. Механізм справляння прямих податків у зарубіжних країнах світу

Податки мають високу питому вагу в дохідній частині бюджету будь-якої держави, тому що вони є основним джерелом його наповнення. В усіх країнах світу витрати держави плануються виходячи з дохідної частини, тобто з кількості зібраних податків. Кожна країна іде різними економічними шляхами, має свої особливості розвитку економіки, економічних процесів, що впливає і на розвиток окремих складових загальної економічної системи, а також на податкову систему держави, яка належить до фінансової і повинна постійно пристосовуватись до змін у суспільстві. У розвинених країнах світу податкові збори становлять від 25% до 50% загального валового внутрішнього продукту країни [15].

У більшості розвинених країнах світу застосовується поєднання прямих і непрямих податків. Відмінність у їх співвідношеннях, найчастіше, залежить від життєвого рівня основної маси населення.

Прямі податки майже не впливають на рівень цін, проте зменшують доходи платників — тим самим впливаючи на обсяги інвестиційного і споживацького попиту. Залежність між сумою прямих податків і обсягом доходу сприяє збільшенню можливостей для держави в регулюванні економічних процесів і вирішенні проблем соціальної справедливості за рахунок прогресивних ставок оподаткування. Проте з фіскальної точки зору вони поступаються непрямим у стабільності надходжень, у рівномірності розподілу надходжень по окремих регіонах, в існуванні більш сприятливих умов щодо ухилення від їх сплати.

Розглядаючи співвідношення прямих та непрямих податків в деяких країнах ЄС (додаток А), можна помітити, що у більшості країн, окрім Бельгії, Великобританії, Данії, Німеччини та Фінляндії переважають непрямі податки.

Основним чинником, який визначає співвідношення між прямими та непрямими податками, є життєвий рівень основної маси населення. Низький рівень об'єктивно обмежує масштаби прямих податкових надходжень. Саме тому, як правило, переважання непрямих податків у структурі оподаткування спостерігається у постсоціалістичних країнах ЄС з молодою ринковою економікою [40, с. 100].

Очевидним є зв'язок між співвідношенням прямих та непрямих податків і рівнем податкової культури. Адже саме податкова культура, що впливає на ефективність збирання податків, масштаби ухилення від сплати, разом з іншими чинниками створює сприятливі умови для підвищення ролі прямих податків.

Для більш ширшого розуміння механізму функціонування прямого оподаткування у світовій практиці, розглянемо його на конкретних прикладах країн з розвинутою економікою.

Японія.

Податкова система Японії характеризується множинністю податків. Усього в країні нараховується близько 30 державних і стільки ж – місцевих податків [26, с. 178].

70% всіх податкових надходжень до державного бюджету Японії складають прибутковий податок і корпоративний податок.

Податок на доходи фізичних осіб в Японії стягується по прогресивній шкалі, що має шість ставок – 5, 10, 20, 30, 40 і 50%, які нараховуються залежно від суми отриманого доходу. Сплачується він щорічно на всі види доходів, отриманих протягом календарного року.

Громадяни Японії, а також постійні резиденти (громадяни, що проживали на території держави щонайменше 5 років і мають намір постійного проживання) сплачують прибутковий податок на всі доходи отримані як в Японії, так і закордоном. Нерезиденти сплачують податки лише в частині доходів, отриманих на території Японії.

Таблиця 1.1

Індивідуальні ставки податку на прибуток

База оподаткування (єна)	Ставка податку
1 – 1 950 000	5%
1 950 001-3 300 000	10%
3 300 001 – 6 950 000	20% від базової перевищує 3300000
6 950 001-9 000 000	23% від базового перевищує 6950000
9 000 001 – 18 000 000	33% від базового перевищує 9000000
18 000 001 і більше	40% від базового перевищує 18000000

Джерело: складено автором на основі даних [34]

В Японії податкові ставки на доходи фізичних осіб, включаючи місцеві податки, одні із найвищих світі. Гранична ставка податку становить 50% доходів, що перевищують 30 млн. єн, якщо до цього додати 15% податок на проживання, то в сумі отримаємо 65%, в той час як в США максимальна ставка складає лише 28%.

Мінімальними ставками можуть скористатись тільки «найбідніші» громадяни, чий дохід складає менше 163 000 єн [34].

Попри велику кількість доходів, що підлягають оподаткуванню, законодавством також встановлено багато пільг та підстав для податкових кредитів. Законом встановлений досить значний неоподатковуваний мінімум, що враховує родинний стан платника податків. Також від сплати податку звільняються кошти, витрачені на медичне обслуговування, страхування життя та пенсійне страхування. Ряд пільг мають багатодітні родини. У середньостатистичного японця може вивільнитися від прибуткового податку більш як 30% його доходів.

Корпоративний податок в Японії нараховується з чистого прибутку як організацій (компаній, корпорацій), так і приватних підприємців, складається з національного податку, а також місцевих податків: податок на проживання, податку з підприємств, та спеціальний місцевий податок з корпорацій, що значно збільшують підсумкову ставку корпоративного податку. В Токіо вона може сягати більше 40%.

США

Головне місце у федеральній податковій системі США посідають три податки: індивідуальний прибуток, на соціальне страхування, на прибуток корпорацій.

Федеральний індивідуальний прибутковий податок стягується з усього працездатного населення США. Ним оподатковуються практично всі види доходів, які можуть бути одержані населенням: заробітна плата і допомога, прибуток від приватної підприємницької діяльності, відсотки за внесками в кредитно-ощадні установи, дивіденди, рента, допомога по безробіттю, що

виплачується приватними компаніями. Не підлягають оподаткуванню доходи від відсотків, які отримують утримувачі деяких видів цінних паперів, що випускаються урядами штатів. Частково оподатковуються пенсії та допомога із соціального страхування.

Кожний платник податків має право на ряд знижок і відрахувань із свого валового доходу перед нарахуванням податку. Перш за все, існують так звані персональні відрахування.

Окрім персональних відрахувань, платники податків мають право робити ряд цільових знижок зі свого доходу, який підлягає оподаткуванню. Найбільше значення мають п'ять статей таких знижок. У такий спосіб дозволяється вираховувати із валового доходу частину витрат на лікування та інше медичне обслуговування, яке перевищує 7,5% цього доходу за минулий рік [26, с. 193].

Другим за значенням із федеральних податків є податок на соціальне страхування, що стягується лише з доходів від заробітної плати і дарування (тому його іноді називають податком на заробітну плату). Цей податок має ряд специфічних рис. Перш за все він стягується в рівних частинах з робітників, наймодавців та підприємців. Тобто підприємець сплачує за кожного зайнятого в нього на підприємстві суму, яка дорівнює розміру податку, що стягується з даного робітника. До того ж податком на соціальне страхування оподатковується не вся заробітна плата, а лише частина її до певного рівня, встановленого в законодавчому порядку.

Третім великим федеральним податком є податок на прибуток корпорації. Ним оподатковується валовий перерозподільний прибуток корпоративного бізнесу. Прибуток у розмірі 50 тис. дол. оподатковується за максимальною ставкою – 34% [33].

Великобританія

Найбільш важливий податок у Великобританії – податку на прибуток, особливістю побудови та розподілу якого є поділ доходу на певні групи (шедули) в залежності від джерела отриманого доходу.

Діє всього 5 груп, кожна така група оподатковується за особливим принципом і названа в порядку англійського алфавіту: А, С, D, Е, F.

Група А – доходи від власності та орендованого майна (землі, будинку, квартири, якщо це буде навіть автофургон чи яхта, пристосовані для постійного проживання). Оподатковуваний дохід вираховується як різниця між доходами від власності чи володіння майном і експлуатаційними видатками на його утримання. До даної групи відносяться також доходи від колишньої групи В (комерційна експлуатація лісів, що знаходяться у приватній власності).

Група С – доходи від облігацій державних позик.

Група D – доходи від виробничо-комерційної діяльності (наприклад, прибуток власника магазину), від надання послуг особами вільних професій (адвокатами, лікарями і т. д.), аліменти, гонорари, доходи британських підданих від цінних паперів і майна, що знаходиться за кордоном).

Група Е – заробітна плата, пенсії з приватних пенсійних фондів, оподатковувані соціальні допомоги.

Група F – дивіденди та інші виплати, здійснювані компаніями. Загалом, система поділу на групи має ряд переваг, що дозволяє визначити кількість платників по кожній із окремих груп доходів [31].

Як свого часу зазначав кардинал Рішельє, - “Не слід переобтяжувати підданих податками, але не слід і брати з них менше, ніж потрібно для потреб держави”. Таким чином, Україні було б доречно перейняти у зарубіжних країн з розвиненою ринковою економікою досвід прогресивної шкали оподаткування, але не перевантажувати платників завеликою кількістю податків, як, наприклад, в Японії.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Місце прямих податків у наповненні доходів бюджету

Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти [27].

Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Таблиця 2.1

Доходи Зведеного бюджету України за 2019 рік

	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи бюджету	Обсяг надходжень, у млрд грн				
Податкові надходження	567,0	745,2	948,2	1 111,6	1 070,3
Неподаткові надходження	140,2	125,4	154,4	200,5	212,8
Інше	4,2	6,5	34,3	11,0	6,6

Джерело: складено автором на основі даних [8]

На рисунку 2.1 проілюстровано, що податкова система, а звідси і податкові надходження, – це одна з головних частин бюджетної системи, що виконує важливу економічну роль у процесі акумулювання грошової маси та перенаправлення її частини на фінансування таких сфер як: освіта, медицина, соціальний захист, оборона, підтримка та розвиток економіки.

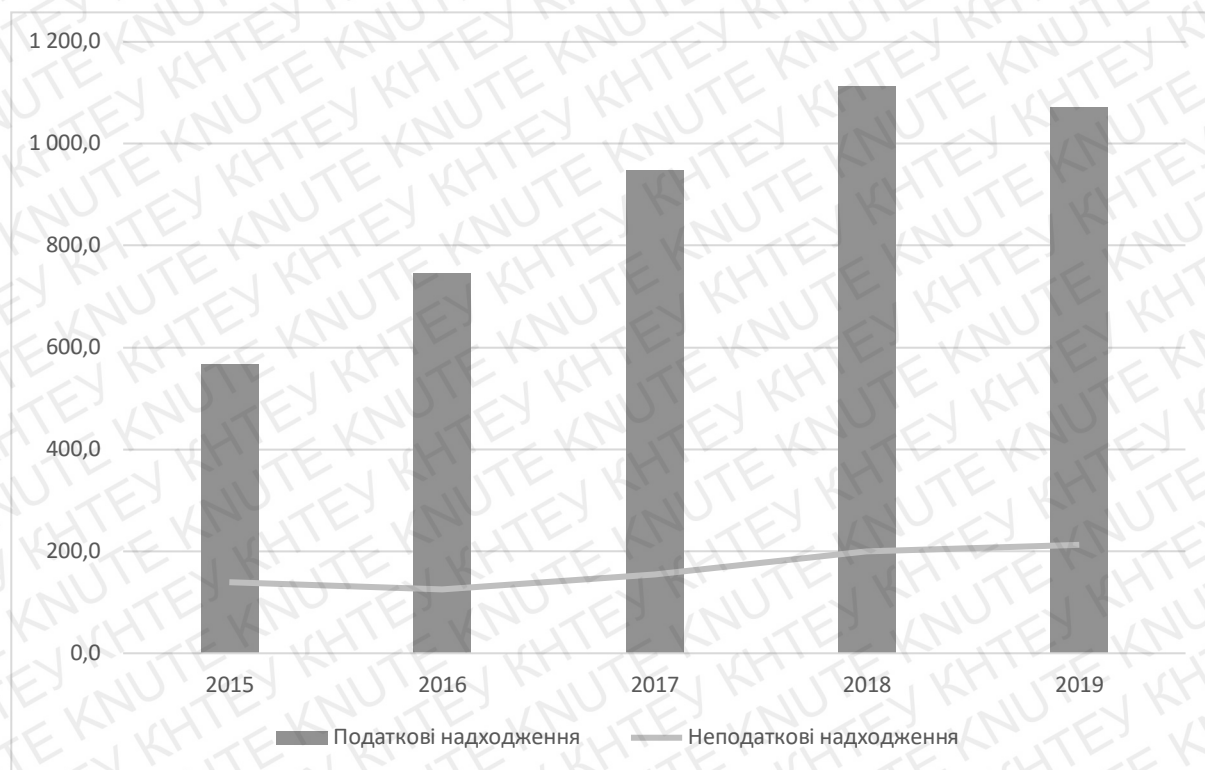


Рис. 2.1. Податкові та неподаткові надходження до Зведеного бюджету
Джерело: складено автором на основі даних [8]

Якщо розглянути додаток Б, то структура демонструє, що ПДФО займає другу позицію щодо наповнення бюджету серед податків, після ПДВ, а в системі прямого оподаткування – першу. Причому динаміка є позитивною у загальній структурі податкових надходжень, на відміну від ПДВ, чий рівень у 2019 році значно знизився в порівнянні з 2018.

Якщо ж розглядати поділ податків на прямі та непрямі, виходячи зі складу податкової системи України, визначеної податковим законодавством, то частки прямих та непрямих податків у загальній сумі податків будуть такими, як проілюстровано в рисунку 2.2.



Рис. 2.2. Структура податкових надходжень за 2019 р.

Джерело: складено автором на основі даних [30, 38]

Таким чином бачимо, що в Україні переважають непрямі податки. Це підтверджує висновок, що в умовах низького рівня доходів фізичних осіб та низького рівня податкової культури неможливо забезпечити переважання у структурі податкової системи прямих податків.

Рисунок 2.3 ілюструє, що серед прямих податків основну фіскальну роль відіграють податок на доходи фізичних осіб (включаючи військовий збір) і податок на прибуток підприємств. Їх частка у ВВП за період, що аналізується, у середньому становила 6,9% та 3,0% відповідно. Місцеві податки та збори, куди включено податок на майно, відмінне від земельної ділянки, збір за місця паркування транспортних засобів та інші місцеві податки та збори становить 1,9% до ВВП.

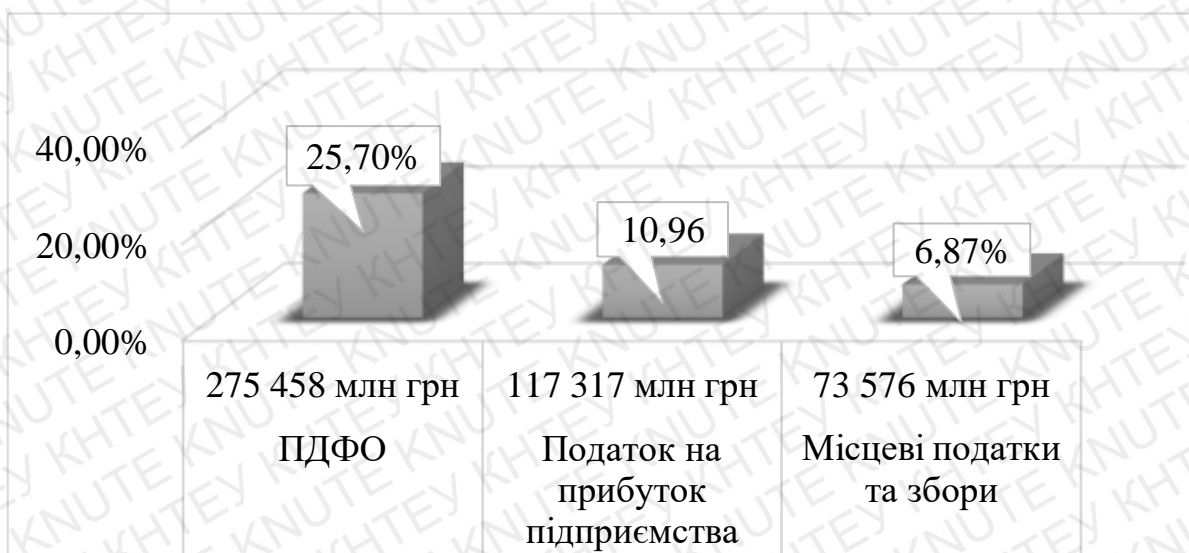


Рис. 2.3. Структура прямих податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2019 р.

Джерело: складено автором на основі даних [30, 38]

Загалом, проаналізувавши динаміку надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України за останні роки, ми бачимо стабільне та позитивне їх зростання. Надходження з ПДФО та податку на прибуток підприємств з 2016 до 2019 збільшились майже вдвічі: з 138 782 млн. грн. до 275 458 млн. грн. і з 60 223 млн. грн. до 117 317 млн. грн. відповідно. Це пов'язано, в першу чергу, зі зростанням мінімальної заробітної плати.

Проте вітчизняна система прямого оподаткування характеризується значним обсягом пільг, досить високим податковим навантаженням, а також недостатнім вітчизняним досвідом, що спричиняє втрату істотного обсягу фінансових ресурсів дохідної частини бюджетів різних рівнів. Така ситуація зумовлює зменшення фіскальної ефективності прямого оподаткування.

2.2. Фіскальна ефективність та проблеми функціонування механізму стягнення прямих податків в Україні

Нині в Україні переважають непрямі податки, оскільки в умовах низького рівня доходів фізичних осіб та неналежного рівня податкової культури неможливо забезпечити переважання у структурі податкової системи прямих податків. Поряд із цим вітчизняні ставки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств (18%) є одними з найнижчих в Європі.

Україні необхідна така система прямого оподаткування, елементи якої б відповідали сучасним принципам оподаткування, визначеним цілям економічної політики, світовим тенденціям та будувалися з урахуванням існуючих соціально-економічних умов.

ПДФО

Існує потреба у визначенні більш справедливої бази оподаткування за допомогою оптимізації звільнень від оподаткування, оптимізації податкових ставок з метою справедливого перерозподілу, покращанні податкової дисципліни через реформу податкового адміністрування та створення зручних умов сплати податків та боротьба з тінізацією доходів [22, с.112].

В умовах високої тінізації доходів, що характерно для української економіки, уряд вдається до різних методів зменшення тіньового сектору. Останніми урядовими новаціями, що мали сприяти підвищенню легалізації доходів фізичних осіб, було введення електронних декларацій для державних службовців та зменшення ставки єдиного соціального внеску для роботодавців до 22% і відміна утримання з заробітних плат працівників єдиного соціального внеску у розмірі 3,6%. При цьому ставка податку на доходи фізичних осіб зросла з 15% до 18%. Таким чином, реального зменшення податкового навантаження на фізичних осіб не відбулось.

У дійсності відбулась заміна збору на підвищену ставку податку. Як відомо, збори та податки мають різний зміст та призначення. Відміна сплати єдиного соціального внеску працівникам знижує мотивацію до легалізації заробітних плат. Система пільгового оподаткування доходів фізичних осіб не є дієвою. Низькі доходи населення і досить незначна податкова пільга породжують проблеми у зростанні тіньового сектору економіки.

Перш за все слід зауважити, що заробітна плата становить більшу частину доходів домогосподарств, а інколи вона є єдиним джерелом доходу.

В Україні не застосовуються прогресивні ставки податку на доходи фізичних осіб, що обумовлює соціальну несправедливість, яка проявляється в тому, що ті, хто заробляє менше, сплачують таку саму частку як і ті, хто заробляє більше.

Характерною особливістю сучасного оподаткування доходів громадян на території України є масове ухилення від сплати податків населенням, причиною якого виступає відсутність довіри до державних інституцій.

З іншого боку, спостерігається низька якість державних послуг, передусім тих, що стосуються життєзабезпечення громадян і надаються медичними установами, закладами освіти та інше, що негативно впливає на рішення платників податків щодо приховування своїх доходів. У таблиці 2.3 наведена порівняльна характеристика щодо втрат за умов діяльності в офіційному і тіньовому секторах.

Таблиця 2.2

Втрати фізичних осіб, пов'язані з перебуванням в офіційному і тіньовому секторах економіки

Втрати, пов'язані з перебуванням в офіційному секторі:	Втрати, пов'язані з перебуванням тіньовому секторі:
сума сплачених податків;	ризик бути покараним за приховування доходів;
час, витрачений на з'ясування, як саме декларувати свій дохід;	
Внески до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування;	позбавлення участі в соціальній системі, за умови, якщо особа не знаходить спосіб користуватися благами системи, не сплачуючи внесків до цієї системи.
відчуття невідповідності сплачених податків і внесків та наданих державою послуг;	
втрата деяких пільг, які б особа могла отримувати в разі приховування частини свого доходу.	

Джерело: складено автором на основі даних [42]

Проаналізувавши таблицю 2.2, можна сказати, що ті платники податків, які здійснюють свою діяльність у тіньовому секторі, мають значно меншу кількість втрат та більше особистих переваг в порівнянні з веденням діяльності в офіційному економічному секторі.

Українська податкова система є дуже складною в управлінні, тому велика кількість податків спричинює передумови для корупції та зловживань у податковій сфері, для нерозуміння між платниками податків та державою.

У більшості країн Європи ПДФО належить до місцевих податків і регулюють ставки місцеві органи самоврядування, а в Україні – тільки держава. Водночас варто звернути увагу на визначення проблем щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС, які здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Виходячи з переліку проблем, зазначених у додатку В, щодо сплати податку в країнах ЄС та в Україні, можна виділити групу рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян:

1. Необхідність розширення бази оподаткування ПДФО (можливість залучення до оподаткування всіх доходів, які виплачують із державних цільових фондів, що одержуються як компенсація, відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності).
2. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів.
3. Вдосконалення пільгової політики щодо ПДФО (впровадження неоподаткованого мінімуму, упорядкування пільг соціально незахищеним громадянам та громадянам, що мають заслуги перед державою).
4. Розроблення механізму стягнення податків з інших доходів громадян.
5. Впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю (сприятиме подоланню зловживань щодо ухилення від сплати податків).
6. Легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності.
7. Нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку.

8. Застосування комбінацій щодо використання ПДФО. Усі види доходів повинні мати особистий механізм оподаткування, який дійсно враховує особливості їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування.

9. Прогресивна шкала має використовувати помірні ставки від 5 до 25%, що дасть змогу зменшити податкове навантаження на платників, які мають низький та середній рівень статку, та з часом підвищити його для платників, які мають високий рівень, що збільшить надходження до національного бюджету країни.

10. Варто перейняти успішний досвід країн ЄС щодо використання механізму дії ПДФО. Немає сенсу копіювати систему оподаткування, що діє у розвинених країнах ЄС, проте з огляду на їхній вдалий досвід можна впровадити деякі світові здобутки в національну систему оподаткування ПДФО.

11. Для розвитку бази оподаткування щодо ПДФО варто постійно здійснювати наукове, теоретичне та методологічне її обґрунтування.

12. Варто відмовитися від лише фіскального підходу до збільшення надходження до бюджету України. Основною метою вдосконалення ПДФО має бути підвищення рівня суспільного добробуту, що діє на користь самих платників податків. А це сприятиме підвищенню рівня податкової культури.

Податок на прибуток підприємства

Податок на прибуток підприємств є фактично податком на капітал. Як свідчить світовий досвід, якщо ефективна ставка податку на капітал вкладений в бізнес є дуже високою, це може негативно вплинути на приплив інвестицій в економіку країни.

В Україні, ставка податку на прибуток підприємств становить 18%, в той час, як середня ставка даного податку в Європі перевищує 20%, а в ЄС – 22%. Таким чином, на даний час, механізм справляння податку на прибуток підприємств в Україні не є ефективним ні з фіскальної точки зору, ні з точки зору стимулювання інвестиційної діяльності.

Покращення ситуації можливе лише за умови пошуку та впровадження у вітчизняну практику альтернативних моделей оподаткування доходів бізнесу.

В світовій практиці мають місце три моделі адміністрування податку на прибуток підприємств: європейська (континентальна), англо-американська (англосаксонська) та естонська.

Особливістю англо-американської моделі є те, що вона надає підприємствам свободу вибору у застосуванні встановлених норм ведення обліку та складання фінансової звітності в межах дії законодавства. Її застосування в нашій державі є недоцільним, оскільки спричинить появу податкових конфліктів та збільшить ймовірність застосування тиску фіскальними органами.

Сьогодні, в Україні діє європейська модель розрахунку податку на прибуток підприємств, але, вона не адаптувалася в вітчизняній податковій системі, оскільки не вирішує основних проблем прибуткового оподаткування юридичних осіб.

В даному контексті доволі показовим для України є досвід трансформації податкової системи Естонії, яка у 2000 році змінила підхід до оподаткування прибутку підприємницьких структур і, на даний час, за значенням індикатора сприятливості умов ведення бізнесу в країні посідає 12 місце в світовому рейтингу «DoingBusiness».

Головним завданням «естонської моделі» оподаткування прибутку підприємств є забезпечення економіки країни інвестиційними ресурсами та позбавлення підприємств адміністративного тягаря.

Загалом різниця між діючим в Україні податком на прибуток підприємств та податком на виведений капітал в Естонії, полягає у визначенні бази оподаткування. Зокрема, в Естонії податком на виведений капітал, ставка якого становить 20%, оподатковуються дивіденди або розподілений прибуток, а не фінансові результати від звичайної діяльності.

В цілому, концепція, яка лежить в основі податку на виведений капітал – оподаткування лише грошових потоків, а не результату обліку – є доцільною. Такий підхід до оподаткування є менш вразливим до ухилення від сплати податків порівняно з податком на прибуток підприємств, який передбачає розрахунок бази оподаткування на основі даних фінансової звітності компаній.

Податок на майно, відмінне від земельної ділянки

Ефективність податку на майно характеризує вірне обрання об'єкта оподаткування. Особливості оподаткування майна в різних країнах та, зокрема, визначення об'єкта оподаткування виділяються значним різноманіттям варіантів. У більшості країн Європи поширеним є податок на нерухоме майно, об'єктами оподаткування яким є і земельна ділянка, і будівлі, розташовані на ній. Для прикладу, такими країнами є Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Німеччина, Чехія тощо. Окрім того, в таких країнах, як Болгарія, Нідерланди та Німеччина справляється також податок на рухоме майно (обладнання, машини, транспортні засоби). Лише в дев'яти країнах Європи запроваджено податок на землю як окремий від податку на іншу нерухомість, а саме: у Данії, Естонії, Литві, Польщі, Румунії, Словенії, Угорщині, Франції та Україні. Слід зауважити, що провідними експертами в галузі майнового оподаткування податок на землю, при оподаткуванні яким не враховуються будівлі, розташовані на ній, визначено як економічно більш ефективний у порівнянні з податком на нерухоме майно, який охоплює обкладання цим податком і землю, і будівлі. Причиною цього є стимуляційний вплив податку на землю. Обкладаючи податком лише землю, держава стимулює її власників до максимально ефективного використання власності, в тому числі і будівництва [2].

У цьому контексті існування у вітчизняній податковій системі як плати за землю, так і податку на нерухоме майно дозволяє використати переваги такого оподаткування.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми прямого оподаткування в Україні

Основною метою діяльності уряду будь-якої країни є досягнення стабільного економічного зростання в державі. Незначна кількість податків та їх мала ставка сприяють більш швидкому економічному зростанню, добробуту не лише деяких платників, а й суспільства загалом. Проте не всі країни можуть цього правила дотримуватись. Можливий і негативний результат від податкової політики, який може проявитися у більш низькому економічному зростанні, зменшенні стимулів до праці і збільшенні безробіття. Саме тому кожна країна має власну індивідуальну історію створення ідеальної для неї системи прямого оподаткування.

Україні необхідна така система оподаткування, елементи якої б відповідали сучасним принципам оподаткування, визначеним цілям економічної політики, світовим тенденціям та будувалися з урахуванням існуючих соціально-економічних умов.

Основні проблеми та недоліки прямих податків:

- пряма форма оподаткування вимагає складного механізму стягування податків, оскільки пов'язана з досить складною методикою ведення бухгалтерського обліку і звітності;
- контроль вступу прямих податків вимагає істотного розширення податкового апарату і розробки сучасних методів обліку і контролю платників;
- прямі податки пов'язані з можливістю ухилення від сплати податків через недосконалість фінансового контролю і наявність комерційної таємниці;
- пряме оподаткування вимагає певного розвитку ринкових стосунків, оскільки тільки в умовах реального ринку може формуватися реальна ринкова

ціна, а отже, і реальні доходи.

Складаючись з податку на доходи осіб, прибутку підприємства та податку на майно, прямі податки залежать від багатьох макроекономічних показників, таких як:

- рівень зайнятості населення
- рівень безробіття
- наявність негативних господарських тенденцій
- рівень інфляції
- якість освіти та медицини.

Побудова соціально-орієнтованої економіки та інтеграція в європейське співтовариство є стратегічною метою України. Відповідно, вдосконалення податкової системи має виходити саме з цієї мети. Тому податкова система України має бути гармонізованою із податковими системами зарубіжних країн.

Отже, необхідною є розробка такого податкового механізму, який би враховував інтереси платників і держави, а крім того, відповідав критеріям побудови податкових систем зарубіжних країн.

Особливістю та головною перевагою податкових систем зарубіжних країн є прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб. Максимальні ставки податку з доходів громадян деяких європейських країн відображені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Максимальні ставки податку з доходів громадян європейських країн

Країна	Ставка, у %
Франція	75
Швеція	56,9
Данія	55,6
Іспанія	52

Бельгія	50
Португалія	48
Великобританія	45
Німеччина	45
Норвегія	39
Італія	36

Джерело: складено автором за даними [9; 39; 45].

У Франції розрахунком податку на прибуток фізичних осіб займається податкова служба. Відповідно до податкової системи Франції усі доходи поділяються на 8 груп серед яких: плата за роботу за наймом; доходи від оборотного капіталу (відсотки і дивіденди); доходи від торговельної і промислової діяльності підприємств, які не є акціонерними товариствами; доходи від надання в оренду землі та будівель; сільськогосподарські доходи; некомерційні доходи (доходи осіб вільних професій), по кожній з яких існує своя методика розрахунку, а також застосовуються пільги та відрахування. Податок на доходи фізичних осіб розраховується не на окремого громадянина, а на родину. Розрахунок податку здійснюється за прогресивною шкалою від 5,5% до 75%. Максимальну ставку застосовують до доходу сім'ї розміром 1 000 000 євро, а неоподатковуваний мінімум складає 6011 євро в рік [45].

У Німеччині діє аналогічна французькій система оподаткування. Податок на заробітну плату вважається одним із найвагоміших у Німеччині. При стягуванні податку беруться до уваги види діяльності та податкові класи, використовуються податкові таблиці та карти. Загалом існує шість податкових класів, які групують платників залежно від їх сімейного стану, кількості зайнятих у сім'ї, наявності дітей, спільного чи окремого ведення бюджету сім'ї. Шкала ставок змінюється від 2,56% (на дохід у розмірі 9000-11500 євро

в рік) до 45%. Доходи розміром менш ніж 9000 євро в рік оподатковуються за 0% ставкою [9;45].

В Італії податком на доходи фізичних осіб оподатковуються приватні особи – резиденти і нерезиденти. Причому оподатковуються всі доходи резидентів, ті які отримані на території країни та за її межами, нерезидентів – лише доходи, отримані на території Італії. Всі доходи платників поділяються на п'ять груп залежно від джерел їх надходжень.

До першої групи відносяться доходи, отримані від земельної власності, споруд і ведення сільськогосподарської діяльності. Другу групу складають доходи від різних видів грошової ренти (відсотки за позиками, депозитними і поточними банківськими рахунками, по облігаціях й інших цінних паперах). В третій групі об'єднано усі трудові доходи, в тому числі і доходи осіб вільних професій. Четверта група складається з доходів від приватних комерційних підприємств. П'ята група об'єднує в собі прибуток від спекулятивного перепродажу землі, предметів мистецтва, нерухомості. Доходи кожної з груп оподатковуються окремо, за ставками 10%-36% [31].

В Іспанії під оподаткування підлягають усі доходи резидента, які він одержав за межами країни. Податок розраховується за прогресивною системою з ставками від 24% до 52%. Максимальна ставка 52% застосовується до доходу 300 000 євро [45].

В Австралії функціонує п'ять ставок податку. Звільняються від оподаткування громадяни, за рік менші 6000 доларів. Громадяни ж, доходи яких перевищують 180 тисяч доларів, 45 % свого доходу віддають у державний бюджет.

В Канаді існує особистий прибутковий податок, який сплачується як на федеративному, так і на провінційному рівнях. На федеративному рівні не оподатковуються доходи нижчі 10382 доларів в рік, до інших доходів застосовуються 4 ставки:

- 15% - 10382\$ - 41544\$;
- 22% - 41545\$ - 83088\$;

- 26% - 83089\$ - 128800\$;
- 29% (максимальна ставка) - 128801\$ і вище.

На провінційному рівні застосовуються ставки у розмірі 7%-21%.

Незважаючи на те, що влада України намагається з року в рік реформувати та покращити систему прямого оподаткування в цілому, та, зокрема, доходів громадян, вона все ж залишається недосконалою та має резерви зростання ефективності.

Для того, щоб збільшити податкові надходження до бюджету та покращити економічну ситуацію в країні, важливо здійснити зміни щодо зменшення податкового навантаження малозабезпечених громадян, здійснювати диференціацію ставок залежно від виду діяльності та розміру доходу, а також врахування сімейного стану платників, кількості зайнятих у сім'ї та кількості дітей. Першочерговими цілями мають стати введення неоподаткованого мінімуму замість сучасної податкової соціальної пільги, а також запровадження прогресивної шкали оподаткування. Такі заходи дозволять вирішити одну з основних соціальних проблем України – нерівномірність розподілу доходів між бідними та багатими. Доцільним також може стати запровадження окремого оподаткування доходів домогосподарств. Удосконалення також потребує робота фіскальних органів, здійснення контролю за сплатою податків та ухилянням від їх сплати.

Підсумовуючи, важливо розуміти, що не варто копіювати провідний світовий досвід і впроваджувати його в Україні, необхідно консолідувати найкращі розробки зарубіжних систем прямого оподаткування, пристосовувати їх до українських реалій, та розробляти власну ефективну, справедливу, соціально спрямовану модель системи оподаткування доходів фізичних осіб.

3.2 Напрямки реформування прямого оподаткування

Реформування податкової системи України представляє собою

тривалий, поетапний процес її трансформації, який призводить до зменшення кількості податків та зборів, забезпечення прозорості їх справляння, оптимізації системи адміністрування, зменшення тінізації економіки, а також спрощення системи оподаткування [46].

Реформування прямого оподаткування постійно перебуває в центрі уваги науковців, практиків, державних діячів. Останні зміни податкового законодавства основним чином були спрямовані на удосконалення адміністрування прямих податків. Проте у цій сфері існує низка прогалин у вітчизняному податковому законодавстві, що не дозволяє забезпечити стабільний економічний розвиток країни [44].

Стабільне економічне зростання - основне завдання будь-якого уряду. Проте без ефективної системи оподаткування досягти цього майже неможливо. Саме тому податкова система України завжди була і залишається в центрі уваги законодавців, які неодноразово переглядали та вдосконалювали її.

Науковці акцентують увагу на тому, що сьогодні є потреба у: визначенні більш справедливої бази оподаткування за допомогою оптимізації звільнень від оподаткування, удосконаленні механізму податкового кредиту, збільшенні купівельної спроможності малозабезпечених шляхом удосконалення податкової соціальної пільги, оптимізації податкових ставок з метою справедливого перерозподілу, покращанні податкової дисципліни через реформу податкового адміністрування та створення зручних умов сплати податків [36, с.83].

В сучасних ринкових умовах стратегічними завданнями є реалізація фіскального і регулюючого потенціалу особистого податкового оподаткування. Це означає, що із ростом добробуту платників податків – фізичних осіб, розширенням бази оподаткування буде відбуватись збільшення надходжень до бюджету, що дасть змогу проводити активну соціальну політику.

На відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система

України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Існуюча система формування державних доходів відображає недосконалість перехідної економіки та має переважно фіскальний характер. Ринкове реформування економіки супроводжувалося неодноразовими спробами удосконалити податкову систему шляхом прийняття окремих законодавчих актів, що були недостатньо адекватними стану економіки, характерними рисами яких є неузгодженість окремих норм, наявність значних обсягів тіньових оборотів.

Фіскальний потенціал оподаткування доходів фізичних осіб представляє собою комплекс правових, організаційних та економічних заходів щодо повного використання наявних і прихованих можливостей справляння податків з особистих доходів та нарощування податкових надходжень з усіх джерел доходів з метою фінансового забезпечення місцевого самоврядування [1, с.95].

Характеризуючи чинну систему прямого оподаткування України, вітчизняні можна виділити наступні її негативні риси:

- податкова система України характеризується передусім фіскальною спрямованістю
- нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження
- високий податковий тиск на підприємницькі структури
- витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння
- перетворення податкової системи на чинник пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків і відтік капіталів за кордон.

Механізм прямого оподаткування покликаний організувати, упорядкувати відносини з приводу мобілізації податкових платежів з громадян, які є одним з головних джерел доходів бюджету.

Необхідною умовою вдосконалення податкової системи є переорієнтація прямого оподаткування з переважно фіскального спрямування на механізм з комплексним поєднанням фіскальної, регулюючої та стимулюючої складових [35]. Ця трансформація має стимулювати бізнес до створення та розширення високопродуктивних виробництв, активізувати інвестиційну та інноваційну діяльність, забезпечити підтримку соціально-економічної рівноваги, сприяти зміцненню державних фінансів. Система прямого оподаткування має бути побудована так, аби збільшення виробництва призводило до зниження податкового навантаження на одиницю продукції, а збільшення доходів бюджету відбувалося не за рахунок збільшення кількості податків і ставок оподаткування, а за рахунок збільшення суми прибутку суб'єктів господарювання та доходів домогосподарств [20].

За рахунок підвищення економічної активності суб'єктів господарювання можна досягти збільшення податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів, тому це має стати одним із стратегічних напрямів податкової політики держави.

Чинний порядок стягнення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є неефективним. І навіть внесені наприкінці 2015 року зміни до Податкового кодексу України, стосовно збільшення ставки податку та запровадження додаткової плати для окремих групи платників, не дозволять даному податку стати потужним джерелом наповнення місцевих бюджетів України. Окрім того вважаємо, що запроваджена додаткова плата у розмірі 25000 гривень на рік за кожен об'єкт житлової нерухомості, загальна площа яких перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та 500 квадратних метрів (для будинку) є своєрідним податком на розкіш, що не має обґрунтованого економічного пояснення у законодавстві. На нашу думку, доцільно було б звернутися до світової практики застосування податку на нерухомість, коли ставки цього податку застосовуються до ринкової або оціночної вартості майна.

Результативність податкової реформи залежатиме від вирішення

проблеми забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів і на цій основі — безпосереднього взаємозв'язку між обсягом сплачених податків та обсягом і якістю суспільних благ, отриманих платниками. У зв'язку з чим, податкова реформа має передбачити й удосконалення бюджетної політики держави. Метою реформування податкової системи України має бути створення податкової системи, сприятливої для економічного зростання.

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань;
- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- стимулювання розвитку бізнесу та підвищення ефективності виробництва, податки зобов'язані надавати більше свободи підприємництву, інвестиціям, науково-технічному прогресу;
- забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;
- посилити стимулюючий вплив податку на прибуток підприємств на розвиток високотехнологічних виробництв;
- підвищити відповідальність за сплатою заробітної плати «в конвертах»;
- врегулювати земельні відносини в частині сплати податку з плати за земельні паї.

Подальше реформування системи прямого оподаткування має спиратися на науково обґрунтовану, виважену та збалансовану систему відповідних заходів, яка до того ж узгоджується з кращим світовим досвідом та враховує

сучасні виклики. Лише за цих обставин можна забезпечити економічний розвиток країни.

Отже, можна впевнено стверджувати, що оподаткування доходів населення в Україні потребує перебудови, яка має базуватися на використанні передового зарубіжного досвіду (Німеччини, США), а не зводиться до копіювання моделі оподаткування інших країн. Економіка кожної держави має свої особливості, які варто враховувати при побудові ефективної податкової системи. Звичайно, держави з високим рівнем розвитку економіки при оподаткуванні доходів громадян вирішують завдання, які не є ключовими для українського суспільства. Це пов'язано з тим, що рівень розвитку нашої економіки значно нижчий від розвинених країн, проте, спираючись на їхній досвід, можна вмонтувати певні світові здобутки в українську систему оподаткування.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах розвитку економіки України прямі податки виконують ключову роль у суспільному житті, відтворювальній діяльності, беруть участь у формуванні ВВП за елементами доходів та його вторинному розподілі. Прямі податки як елемент податкової системи в економічному аспекті є однією з найважливіших фінансових категорій, найдавнішою формою фінансових відносин між державою та членами суспільства. Щодо правових відносин, то вони є обов'язковими індивідуальними безеквівалентними платежами, які сплачують до бюджету юридичні та фізичні особи. Система прямих податків в Україні складається з двох підсистем, а саме прибуткового та майнового оподаткування. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Однак завдяки проведенню податкової реформи останнім часом збільшується питома вага майнових податків у формуванні доходів місцевих бюджетів, що позитивно впливає на рівень фінансової незалежності регіонів.

Протягом останніх років у вітчизняній системі оподаткування започаткувались прогресивні тенденції в напрямках посилення ролі прямого оподаткування в забезпеченні ефективного розвитку національної економіки. Однак в цілому структура податків залишається недосконалою, потребує запровадження нових механізмів справляння податків, спрямованих на реалізацію розподільчих і стимулюючих функцій прямого оподаткування.

Отож, система прямого оподаткування, що склалася в Україні сьогодні, є достатньо наближеною до податкових систем країн Європи. Причому варто зазначити, що саме у цих країнах частка прямого оподаткування значно переважає частку непрямих. Це можна пояснити тим, що розвинуті країни, які мають більший, ніж Україна, досвід регулювання податкових відносин при ринковій економіці, виробили свої моделі побудови системи прямого оподаткування, спеціальних контролюючих органів, встановили певний

інститут відповідальності за порушення вимог податкового законодавства тощо.

Сучасний розвиток світової економіки вимагає постійного розвитку та вдосконалення національної системи оподаткування, а для цього необхідно швидко реагувати на зміни, яких вимагає час, адже від ефективності дій цієї системи залежить добробут кожного окремого громадянина та держави загалом.

Особливо в контексті нової світової кризи на тлі пандемії через COVID-19. В ситуації, коли величезний процент малого та середнього бізнесів (кафе та ресторани, концертні та івент агентства, готелі та салони краси) був зачинений впродовж довгого проміжку часу, а на державних та приватних підприємствах відбуваються масові скорочення працівників, що призводить до активно втрачання доходів у населення, держава повинна швидко реагувати у кризовій ситуації, зменшити податкове навантаження та ввести нову систему пільг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн: навчальний посібник / В.Л. Андрущенко. – К. : Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
2. Бабій К. Основні проблеми та шляхи удосконалення механізму справляння земельного податку / К. Бабій // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики в глобалізації : зб. тез доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених [м. Тернопіль, 26-27 берез. 2015 р.] / редкол. : Л. П. Амбрик, В. А. Валігура, О. М. Войтенко, С. М. Галещук [та ін.] ; відп. за вип. Т. Я. Маршалок. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 122-123.
3. Бібліотека економіста онлайн [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://library.if.ua/book/24/1738.html>
4. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за січень-вересень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iii_2017_monitoring_ukr.pdf
5. Гринюк Р. М. Розвиток системи прямого оподаткування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2011_1_36
6. Державний центр зайнятості. Аналітична та статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>
7. Доповідь Українського інституту майбутнього «Податок на виведений капітал – стратегія «швидкої перемоги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uifuture.org/analitychni-materialy/podatok-na-vivedenij-kapital-strategiya-shvidkoyi-peremogi/>
8. Доходи бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.cost.ua/budget/revenue/>
9. Духновська Л. М. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України / Л. М. Духновська; Р. А. Пономаренко

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17326/1/2.pdf>

10. Іванов Ю. Б. Податкова система : підручник / Ю. Б. Іванов, Крисоватий А. І., О. М. Десятнюк. – К. : Атіка, 2006. – 920 с. 2с

11. Ільєнко Р. В. Податкова політика держави: виклики, завдання, перспективи / Р. В. Ільєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2011.- №4. – С. 211-216.

12. Конторщикова О. Податковий менеджмент як інструмент мінімізації податкових платежів // Економіка, фінанси, право. – 2006. – №8. – С.25- 27.

13. Коронавірус — український бізнес на карантині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://opendatabot.ua/business-quarantine>

14. Коротун В. І. Соціально-економічні аспекти податкового регулювання в Україні/ В.І.Коротун// Часопис економічних реформ.- 2011.-№4.-с.15

15. Коцан Л. М. Соціально-регулююча роль оподаткування доходів / Л. М. Коцан // Серія Економічні науки – 2017. – №22. – Частина 2. – С. 88-91.

16. Лондар С.Л. Моделювання надходжень із податку на прибуток підприємств в умовах українського економічного середовища / С. Л. Лондар // Фінанси України : журнал. – 2010. –№ 12. – С. 12-20.

17. Макроекономічна статистика країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://take-profit.org/statistics/>

18. Макроекономічний та монетарний огляд Національного банку України. Червень 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2020-06.pdf?v=4

19. Мельник В.М., Пенякова Г.Л. Механізм прямого оподаткування у фінансовій теорії/ В.М.Мельник, Г.Л.Пенякова// Фінанси України, 2009.- 5. - С.66-77

20. Молодецька О.М. Трансформація податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/126.pdf

21. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]: - Режим доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator/economy>

22. Носова Є.А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/inst_soc_labor_rel/2013/stv_2013_2.pdf#page=110

23. Опарін В. М. Фінанси : навч. посібн. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2011. – 240 с.

24. Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

25. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

26. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. Посіб. – К.: МАУП, 2004. – 208 с. – Бібліогр.: с. 203.

27. Податкова система: Навчальний посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.

28. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? -К.: НІСД , 2010. - 80 с.

29. Прогноз падіння ВВП України в 2020 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua-news.liga.net/economics/news/mvf-pogirshiv-prognoz-padinnya-vvp-ukraini-v-2020-rotsi>

30. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik>

31. Світовий досвід оподаткування: Великобританія - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/uk/>

32. Світовий досвід оподаткування: Нідерланди - [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/netherlands/>
33. Світовий досвід оподаткування: США - [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/usa/>
34. Світовий досвід оподаткування: Японія - [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/japan/>
35. Сергеев Д. А. Реформування прямого оподаткування у процесі вдосконалення податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12359/36/36.pdf>
36. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і становлення / А.М. Соколовська – Київ: Знання Прес, 2004. – 454 с.
37. Ставки податків у країнах Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lt.sputniknews.ru/infographics/20190222/8417549/Stavki-nalogov-v-stranakh-Evropeyskogo-soyuza-.html>
38. Структура податкових надходжень до бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.cost.ua/budget/revenue/#1>
39. Танклевська Н. С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Н. С. Танклевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/264.pdf>
40. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / В.Б. Тропіна. — К.: НДФІ, 2008. — 368 с.
41. Толочко В.М. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу/ В.М. Толочко, Т. Ф. Музика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://modern-pharmacy.com.ua/oglyad-mehanizmu-styaguvannya-podatktiv-v-ukrayini-ta-deyakh-krayinah-svitu>

42. Тофан І. Проблематика оподаткування в країнах Євросоюзу / І. Тофан // Аграрна економіка. – 2012. – № 1–2. – Т. 5. – С. 78–82.

43. Угровецький О.П. Система оподаткування в Україні: становлення, адміністрування, реформування: монографія / О.П. Угровецький. - Х.: Золота миля, 2009. - 326 с.

44. Цимбалюк І. О. Реформування прямого оподаткування як складової податкової системи України / І. О. Цимбалюк // Матеріали 6-ї.наук.-практ. конференції "Динаміка та сучасна наука" (7-15 липня 2010 року). - К: 2010. - 2010: матеріали 6-ї.наук.-практ. конференції, 7-15 липня 2010 р., Софія / відп. ред. Мілко Тодоров Петков. - Софія, 2010. - Т. 4. - С. 39-41.

45. Швець Ю. О. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС / Ю. О. Швець, Я. Ю. Бахметова // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського – 2017. – №17 – С. 771-775

46. Шлафман Н. Л. Реформування податкової системи України в контексті адаптації досвіду розвинених країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2013_52_23

47. Щитнік Ю. О. Сучасна система адміністрування податків в Україні / Ю. О. Щитнік // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 156–158.

48. Ярошенко Ф. О. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://portal.iapm.edu.ua/portal/media/books/d57adfb8-8b3c-4c63-b02c-df6ab43573b8.pdf>

49. FINBALANCE: незалежне Інтернет-видання про фінанси та економіку України й світу [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://finbalance.com.ua>

50. Taxation Trends in the European Union[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2019.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Співвідношення прямих та непрямих податків у країнах ЄС

Країна	Обсяг ВВП, млрд \$	Непрямі податки, у %	Прямі податки, у %
Болгарія	67,93	52	19
Бельгія	530	27	35
Великобританія	2827	38	43
Греція	210	43	26
Данія	348	35	62
Естонія	31,39	42	23
Литва	54,22	41	18
Німеччина	3846	28	32
Фінляндія	269	32	37
Франція	2716	33	29
Чехія	246	35	21

Джерело: складено автором на основі даних [8, 9, 19]

Структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України у
2016-2019 рр., млн. грн.

Податкові надходження	Роки			
	2016	2017	2018	2019
ПДВ	329 911	434 041	506 168	378 690
ПДФО	138 782	185 686	226 771	275 458
Акцизний податок	101 751	121 449	137 726	137 076
Податок на прибуток підприємства	60 223	73 397	91 109	117 317
Місцеві податки та збори	42 261	53 282	58 902	73 576
Плата за користування надрами	40 781	44 979	43 852	44 939
Ввізне мито	20 001	23 898	28 007	29 855
Інше	11 476	11 487	19 031	13 410

Джерело: складено автором на основі даних [17]

Проблеми щодо сплати ПДФО в Україні та у ЄС

Україна	Країни ЄС
1. Не досить повна база оподаткування ПДФО.	1. За високих доходів фізичної особи рівень оподаткування високий (наприклад, до 75% у Франції)
2. Негнучкість національної системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність.	2. Жорсткий рівень адміністрування та контролю за оподаткуванням.
3. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС.	
4. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб	
5. Низький рівень податкової культури.	3. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на абсолютно всі доходи, отримані в країні або з її межами.
6. Високий рівень корупції в сфері оподаткування.	4. Стандартні податкові ставки в деяких європейських країнах не завжди застосовні до іноземців, що мають вид на проживання.
8. Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.	

Джерело: складено автором на основі даних: [24, 25]